

Harry Potter i l'adult acriaturat

AL·S·RYATT

Quin és el secret de l'èxit explosiu i internacional dels llibres de Harry Potter? Per què satisfan els xiquets i, encara més difícil de contestar, per què hi ha tants adults que els llegeixen?

Al meu parer, la resposta a la primera pregunta és que estan escrits des del punt de vista dels xiquets, amb grans dosis de psicologia infantil. Però com contestem la segona pregunta? Per descomptat, l'una exclou l'altra.

Comencem pel més fàcil. Freud va descriure el que ell anomenava el "romanç familiar", en què un xiquet, insatisfet per la casa i la família on li ha tocat viure, inventa un conte que explica que, en realitat, prové d'una família noble, i potser, fins i tot, li han encomanat la missió heroica de salvar el món.

Als llibres de J. K. Rowling, Harry és el fill orfe d'uns bruixots que van ser assassinats quan li salvaven la vida. Viu amb els oncles, per raons no gaire convincentes, i aquests temibles Dursley representen, segons crec, la seua família "real". L'autora ens el descriu amb una despietada, alegre i exagerada malignitat.

Els Dursley són el veritable enemic de Potter. Quan arriba a l'Escola de Bruixeria, es trasllada a un món on tothom, les forces del bé i les del mal, li reconeixen la importància que té, i tothom, per això mateix, prova de destruir-lo o de protegir-lo.

El romanç familiar és una fantasia en estat latent, i pertany a l'ensopida etapa de temps que va dels set anys a l'adolescència. A *L'orde del Fènix*, Harry, que té quinze anys, se suposa que ja és adolescent. Passa bona part del llibre enfadant-se, tant amb els qui el protegeixen com amb els qui el turmenten. Descobreix que el seu darrer pare (i pare "real") no va ser un model perfecte de bruixot, sinó un especulador. També descobreix que la seua ment té relació amb la del dolent Lord Voldemort, cosa que el fa responsable, en certa mesura, d'actes de violència que comet aquest personatge.

En termes psicoanalítics, com que ha hagut de projectar la ràbia infantil envers els caricaturitzats Dursley, i ha re-

"Per tant, sí, l'atractiu que aquests llibres tenen per als xiquets s'explica pel poder que tenen les fantasies d'evasió i de capacitats sobrenaturals. [...] Donen consol contra les pors infantils, de la mateixa manera que Georgette Heyer ens consolava de les veritats de les relacions entre homes i dones"

tingut la bondat innocent, Harry ara s'adona que aquesta ràbia pot eixir disparada, i pot posar en perill, així, els seus amics.

Això vol dir, per tant, que Harry s'ha fet gran? Doncs no. La perspectiva des de la qual està narrat tot plegat encara és la de l'ull d'un infant. Res no ens indica que el personatge haja madurat. La primera cita de Harry amb una bruixota és una situació increïblement tova, farcida de maniobres conversacionals dels xiquets de vuit anys.

Auden i Tolkien han escrit sobre les tècniques de creació de "mons secundaris". El món de Rowling és secundari dels secundaris, construït a còpia de fer collage amb motius derivats, extrets de

tot tipus de literatura infantil —des de les alegres històries d'escola fins a Roald Dahl, i des de *Star Wars* fins a Diana Wynne Jones o Susan Cooper.

Toni Morrison va destacar que els clixés perduren perquè representen veritats. Els clixés narratius derivatius funcionen molt bé amb el públic infantil, per tal com són fàcils de reconèixer i d'aprofitar, per continuar fantasiejant. El més important pel que fa a aquests mons secundaris és que siguen simbiòtics respecte del món real actual. La màgia, tant en els mites com en els contes de fades, s'esdevé en tant que ens posa en contacte amb el més enllà —amb les forces invisibles.

La major part dels escriptors fantàstics temen i odien les màquines. Els bruixots de Rowling en fugen i, en comptes d'això, empenen la màgia, però el món on viuen és una caricatura del món real: hi ha trens, hospitals, diaris i esport competitiu. Bona part del mal real que apareix als darrers volums el causen els columnistes xafarders que donen a Harry una sospitosa "celebritat", que és el nom modern que reben els herois. Gairebé tota la resta del mal (si deixem de banda Voldemort) el causen les interferències burocràtiques en qüestions educatives.

El món màgic de Rowling està creat per a gent amb una imaginació que es redueix als còmics per televisió; als exagerats —més excitants i menys amenaçadors— serials televisius, espills de vida quotidiana; als *reality* de la televisió i a les xafarderies del món rosa. Els valors, i tot el que se'n desprèn, són, en paraules de Gatsby quan va veure que el seu somni s'esvaïa, "únicament personals". Ningú no prova de destruir-hi o de salvar-hi res, més enllà del mateix Harry Potter, la família i els amics.

Per tant, sí, l'atractiu que aquests llibres tenen per als xiquets s'explica pel poder que tenen les fantasies d'evasió i de capacitats sobrenaturals. A més, les històries són còmodes, divertides, prou engrescadores per captar l'atenció dels xiquets. Donen consol contra les pors infantils, de la mateixa manera que Georgette Heyer ens consolava de les veritats de les relacions entre homes i dones,

“Les lectures de la infantesa són encara molt eficaces en la nostra imaginació. Una enquesta recent de la BBC va revelar que, dels cent llibres més llegits, més d’una quarta part eren llibres infantils. Ens agrada fer regressions al passat”

“Cada vegada més gent –fins i tot estudiants de literatura– et diu que no s’ha ficat realment dins d’una història d’ençà que era xiquet”

en aquelles històries de detectius que domesticaven i que embolcallaven la mort amb un llençol blanc. Són bons llibres del gènere al qual pertanyen, però, per què tants homes i dones ja granadets s’obsessionen per aquestes fantasies en estat latent?

Aquest consol del qual parlava adés crec que n’és l’explicació. Les lectures de la infantesa són encara molt eficaces en la nostra imaginació. Una enquesta recent de la BBC va revelar que, dels cent llibres més llegits, més d’una quarta part eren llibres infantils. Ens agrada fer regressions al passat. Sé que la raó per la qual m’agrada llegir Tolkien quan estic malalt és perquè la sexualitat, als seus llibres, hi és gairebé absent, la qual cosa m’asserena.

Però, pel que fa als grans escriptors de literatura infantil del passat recent, el ben cert és que, a més, tenien –i tenen– un veritable sentit del misteri, de les forces poderoses, de les criatures perilloses i dels boscos enmig de la foscor.

El bruixot adolescent de Susan Cooper descobreix alhora que té poders màgics i que es troba enmig d’una batalla còsmica entre les forces del bé i del mal. Cada arbust i cada núvol espumegen significats secrets. Alan Garner pobla els paisatges reals d’èssers malignes, sobrenaturals i de follets que persegueixen els humans. Quan els llegim, aquesta mena d’autors, ens fa la impressió que ens transporten a moments atàvics de la nostra cultura, quan les criatures sobrenaturals –amb les quals apreníem el sentit del bé i del mal– habitaven un món que ens semblava que no controlàvem. Si fem una regressió a aquestes lectures, tornem a aquell sentit de la significació pel qual sospirem. Els bruixots d’Ursula K. Le Guin habiten un món antropològicament coherent, on la màgia realment hi actua com a força. La fusta màgica de Rowling, en canvi, no té res a veure amb aquests mons perduts. És xicoteta, i pertany als àmbits escolars, i només és perillosa en tant que ella ho diu, que és perillosa. En aquest aspecte, és un món màgic del nostre temps. Pense que Rowling parla a una generació adulta que no ha conegut, i a la qual no li interessa el

misteri. Habiten les selves urbanes, i no el món salvatge real. No tenen les habilitats necessàries per destriar el gra de la màgia de la palla del món real, perquè, quan eren infants, passaven els dies revestint els succedanis de la imaginació que tenien a l’abast.

De la mateixa manera, els lectors adults de Rowling retornen al tipus de xiquets que foren quan llegien Bill Bunter, o quan dotaven els xiquets de cartó d’Enid Blyton dels desitjos i de les esperances que ells mateixos tenien. Cada vegada més gent –fins i tot estudiants de literatura– et diu que no s’ha ficat realment dins d’una història d’ençà que era xiquet.

Malauradament, a vegades, quan t’ensenyen literatura és quan destrueixen la vida que hi ha als llibres. Però, en l’època anterior a l’estupidització generalitzada i als estudis culturals, ningú no revisava Enid Blyton o Georgette Heyer –de la mateixa manera que ningú no revisa Terry Pratchett, tot i que és d’una intel·ligència metafísica i que crea mons secundaris que generen una energia i una vivesa extraordinàries, i que té una capacitat immensa per a la paròdia, i no manipula derivativament motius anteriors, i que tracta la mort amb una originalitat esfereïdora–. Ningú no el revisa, tot i que escriu frases sorprenents.

La substitució de l’heroisme per la celebritat és el que ha alimentat aquest fenomen.

Em sembla bé destacar que les Bronte trenquen motlles. És molt respectable llegir i discutir el que Roland Barthes va anomenar “llibres de consum”. No em sembla malament, però tampoc no té res a veure amb el calfred de respecte que ens inspiren el que, segons Keats, eren “màgiques finestres giratòries, obrint-se pas entre l’escuma / de les mars perilloses, abandonades enmig de terres misterioses”.

A. S. Byatt és l'autor de la novel·la 'A Whistling Woman', recentment publicada
© The New York Times – EL TEMPS
Traducció: Maite Insa